

JUHOK ÉS A LEGELTETÉS

Jávor András

A juh legtermészetesebb takarmánya a legelőfü. Sok évtizeden keresztül próbálták az „intenzív tétel” szlogenje alatt a legelő és a legeltetés fontosságát megkérdőjelezni, de ennek ellenére a juh természetes élettere és legfontosabb takarmánybázisa a legelő maradt.

Két szélsőséges példát szeretnék felhozni azon érvek alátámasztására, hogy jó legelő és legeltetés nélkül Magyarországon nincs juhtartás. Tudjuk, hogy a nagy hozamú juhok esetében különösen, de bármilyen hozam mellett is vannak olyan ciklusai a juhtakarmányozásnak, amikor kiegészítő takarmányt szükséges adni az állatnak. Ezek közül az első a juh előkészítése a termékenyítésre. Azonban a juh természetes szaporodási ciklusa, szezonálitása az ősöktől kezdődően a természetes takarmánybázishoz kötött. Csak azok a juhajték képesek szezonon kívül termékenyülni (BECZE, 1981), amelyek esetében elléskor biztosított a természetes takarmányforrás, a legelőfü. Azon fajták esetében, amelyek ott élnek, ahol rövid a gyepek vegetációs ideje, a mai napig nem alakultak ki olyan populációk még a tenyésztőmunka ellenére sem, amelyek a fő tenyészszezonon kívül bárányoznának. Mi ez, ha nem a legelőfü hatása?

A másik példa saját munkámból való (JÁVOR, 1994). Éveken keresztül értékeltém tejelő keresztezett juhok tejtermelését. Olyan genotípusok vizsgálatáról volt szó, amelyek potenciális termelőképessége többszörösen meghaladta a magyar merinóét. A kísérletekben törekedtünk olyan takarmányellátást biztosítani, amellyel lehetőség lett volna a tejhozam teljes potenciáljának kihasználására. Tettük ezt legeltetés alatt és olyan időszakban is, amikor a legelőfü „kisült”. Természetesen ekkor istállózott körülmények között természetesen takarmányokból fedeztük az állatok szükségletét. És csak félig-meddig meglepődve tapasztaltuk, hogy a tejhozamos terveinket csak részben sikerült teljesíteni. Amikor az állatok legelni tudtak, akkor a napi tejhozam közel járt a genetikai képességekhez, amikor pedig az állatok nem legeltek, akkor gyors visszaesést tapasztaltunk a napi tejtermelésben, a laktációs görbe gyorsan esett vissza és néhány napon belül be is fejezték az állatok a tejtermelést. Kérdezem én, mi ez, ha nem a legeltetés hatása?

Ezek alapján elfogadható az a megállapítás, hogy a juhtenyésztésben a legelő olyan fontos, hogy akinek nincs megfelelő mennyiségű gyepterülete, az ne is foglalkozzon állattenyésztéssel (DRESDNER, 1927). Az állat egészségéhez, az állat emberi szemmel érzékelhető „szépségéhez”, a minőségi termeléshez és minőségi termékhez a legeltetésen keresztül vezet az út. A napfényt, az egészséges takarmányt, a jó levegőt és bármennyire is nem tetszik sokaknak, a „szabadságérzetét” az állat csak legelés közben kaphatja meg. Összehasonlíthatatlanul szebb külleműek azok az állatok, amelyek tartástechnológiájában a legelőn tartás dominál. A juhnál az már csak egy adalék, hogy a ma melléktermékként kezelt gyapjú tisztasága, színe, felhasználhatósága, minősége fényvnyi távoiságra van az istállóban tartott és a legelőn élő állatok között.

Ha a hazai és nyugat-európai, valamint az ausztrál (új-zélandi) juhtenyésztést összehasonlítjuk, a legnagyobb különbséget a tartástechnológiában érzékeljük. A magyartól eltérő gyakorlatban az állat maga rendelkezik az idejével, természetesen a különböző cselekvésekre fordított időtartam aránya is. Ideális körülmények között a juh 6-7 órát fordít takarmányfelvételre, ettől 2-3 órával többet kérődzésre és a többi a

pihenést szolgálja. A nap 24 óráján belül is maga osztja be idejét, hiszen ideális hőmérsékleti zónában szeret csak legelni és ez csak szabadtartásban biztosítható számára. Ezzel szemben a magyar gyakorlat a juhász munkaidejéhez igazítja a legelés időtartamát és a napszaki beosztását is. Ez nemcsak azért előnytelen az állat számára, mert nem akkor és nem annyit legel, amennyi szükséges lenne, hanem drágábbá is teszi a termelést. Nem lehet az ember életrendjéhez igazítani a legelő és az állat kapcsolatát, azaz a legeltetést az állat igényeihez szükséges alakítani.

Amikor a juh legeltetését tervezzük, nem feledkezhetünk meg a genotípus és a környezet összhangjáról sem. A magyarországi legelőkön jórészt olyan alacsonyak a hozamok, amelyeken intenzív fajta nemigen él meg. Ezen területeken felértékelődik az extenzív fajták szerepe, erre számos nyugat-európai példát láthatunk. Ilyen területeken azonban szintén meg kell oldani a szabadtartás lehetőségét és meg kell teremteni annak teljes feltételrendszerét.

Legeltetéssel kapcsolatban nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a legelőn élő állat a fogyasztásán keresztül naponta változtatja meg a gyeppélesztését. Csak az állat képes a legelőt természetes állapotában „karbantartani”. Nemcsak azzal amit elfogyaszt, hanem az ürülékén keresztül, ami természetes trágyázás, képes annak hozamát is, összetételét is megváltoztatni. Ehhez kapcsolódhat az ember alakító szerepe, amellyel még közelebb hozhatja az igényt és a legelő nyújtotta lehetőségeket egymáshoz.

Sokan elfeledkeznek arról a hatásról - bár az utóbbi évek irodalma egyre sűrűbben emlegeti - amelyet a gyepekben előforduló gyógynövények hatása jelent az állatnak (VINCZEFFY, 1992; VINCZEFFY-NAGY, 1994). Csak itt és csak a legeltetés formájában juthat az állat ezekhez a természetes „gyógyforrásokhoz”.

Magyarországon a száraz években - és az utóbbi években ez elég gyakran előfordul - a gyepek hozama a nyári hónapokban oly mértékben visszaesik, hogy az állatoknak 20-30 km-t kell megtenniük ahhoz, hogy a szükséges fűmennyiséget felvegyék. Természetesen ez a mozgásszükséglet már túl van azon a szinten, amelynek jótékony hatása van az állatra (BÉRI, 1993). A szakirodalomból ismert, hogy a mozgás jótékonyan hat az élettani funkciókra, de az ember beavatkozásán keresztül biztosítani kell azt, hogy ez a mozgás ne haladja meg a szükséges mértéket. Azonban az is igaz, hogy a különböző fajták mozgásigénye rendkívül eltérő. Két szélsőséggént a racka és a texel fajták hozhatók fel példaként.

Irodalomjegyzék:

- Becze J. (1981): A nőivarú állatok szaporodásbiológiája. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest; 393.
- Béri B. (1993): A legeltetés hatása a tejhasznú tehenek termelési mutatóira. Kandidátusi értekezés, MTA, Budapest; 122.
- Dresdner I. (1927): Az újkori zöldmezőgazdálkodás. Kertész, Budapest; 1-184.
- Jávor A. (1994): A tejelő keresztezett juhok termelése. Kandidátusi értekezés, MTA, Budapest; 102.
- Vinczeffy I. (1992): Adatok gyepeink gyógynövényeiről. Természetes Állattartás 2, DATE; 161-178.
- Vinczeffy I.-Nagy G. (1994): The contribution of grasslands to the protection of the environment. Pollution and Water Resources, Columbia University Seminar Series With Debrecen Univ. of Agric. Sciences, Debrecen, Vol: 24-25, 235-259.

Szerző: Dr. Jávor András egyetemi docens
Debreceni Egyetem ATC MTK Állattenyésztési- és Takarmányozástani
Tanszék
4032. Debrecen, Böszörményi út 138.